

Tạp chí Khoa học Trường Đại học Cần Thơ

Phần C: Khoa học Xã hội, Nhân văn và Giáo dục

website: sj.ctu.edu.vn

DOI:10.22144/jvn.2017.648

QUAN NIỆM NGHỆ THUẬT VỀ CON NGƯỜI TRONG TIỂU THUYẾT JOHN MAXWELL COETZEE

Phạm Tuấn Anh

Khoa Sư phạm, Trường Đại học Cần Thơ

Thông tin chung:

Ngày nhận: 05/12/2016

Ngày chấp nhận: 27/02/2017

Title:

The artistic conception of human in John Maxwell Coetzee's novels

Từ khóa:

Quan niệm nghệ thuật, thông điệp tư tưởng, yếu tố tính dục, triết lí, hoài nghi, tiểu thuyết Coetzee

Keywords:

Artistic conception, Coetzee's novels, implicit messages, philosophy, sexuality, skepticism

ABSTRACT

John Maxwell Coetzee is one of the greatest writers of postmodern literature. The readers has been strongly impressed by his novels which reconstructed a broken and fractured world of faithless and suspicion as their appearance in the literary cycles. This study on Coetzee's fictions in terms of artistic conception approaching people is aimed at exploring and exploiting his implicit messages as well as pointing out one of the successful factors in Coetzee's novels.

TÓM TẮT

John Maxwell Coetzee là một trong những nhà văn lớn của văn học hậu hiện đại. Ngay từ khi xuất hiện trên văn đàn, Coetzee đã gây ấn tượng mạnh mẽ trong lòng độc giả bởi những tiểu thuyết phục dựng một thế giới rạn nứt, vỡ vụn với đầy sự bất tín và hoài nghi. Nghiên cứu tiểu thuyết Coetzee ở phương diện quan niệm nghệ thuật về con người, người viết muốn chỉ ra một trong những yếu tố làm nên thành công của tiểu thuyết Coetzee, đồng thời khám phá, khai thác các thông điệp tư tưởng mà nhà văn đã gửi gắm.

Trích dẫn: Phạm Tuấn Anh, 2017. Quan niệm nghệ thuật về con người trong tiểu thuyết John Maxwell Coetzee. Tạp chí Khoa học Trường Đại học Cần Thơ. 48c: 78-83.

1 MỞ ĐẦU

John Maxwell Coetzee là nhà văn gốc Nam Phi, một trong những bậc thầy của văn học hậu hiện đại. Coetzee đạt được nhiều vinh quang trong sự nghiệp cầm bút: hai lần đạt giải Booker (năm 1983, 1999) và đạt giải Nobel Văn học (năm 2003)... Đề tài sáng tác của Coetzee khá đa dạng, bao trùm nhiều mảng đời sống xã hội. Tác phẩm của ông phục dựng một thế giới rạn nứt, vỡ vụn với nhiều thông điệp giàu tính nhân văn.

Quan niệm nghệ thuật là yếu tố quan trọng chi phối hành trình sáng tạo nghệ thuật của nhà văn. Nghiên cứu quan niệm nghệ thuật về con người là hướng tiếp cận tối ưu nhằm khám phá chiều sâu, giá trị triết lí của tác phẩm mà nhà văn đã gửi gắm. Do vậy, tìm hiểu quan niệm nghệ thuật về con người trong tiểu thuyết của Coetzee là công việc hữu ích, có ý nghĩa cho việc nghiên cứu, học thuật.

Với dung lượng bài viết, chúng tôi không có tham vọng tìm hiểu tất cả các tiểu thuyết của Coetzee, mà chỉ tập trung nghiên cứu, tiếp cận những tiểu thuyết đã được tuyển dịch và xuất bản ở Việt Nam, đặc biệt là các tiểu thuyết được độc giả quan tâm như *Ruồng bỏ*, *Người chậm*, *Đời bọn mọi*, *Tuổi sắt đá*, *Cuộc đời và thời đại của Michael K*.

2 NỘI DUNG

Quan niệm nghệ thuật về con người là khái niệm đề chỉ cách nhìn, cách cảm, cách lí giải của nhà văn về con người được thể hiện trong tác phẩm nghệ thuật. Trong *Dẫn luận thi pháp học*, Trần Đình Sử đã xác định: "Quan niệm nghệ thuật về con người là một cách cắt nghĩa, lí giải tầm hiểu biết, tầm đánh giá, tầm trí tuệ, tầm nhìn, tầm cảm của nhà văn về con người được thể hiện trong tác phẩm của mình" (Trần Đình Sử, 2004). Trong *Từ điển thuật ngữ văn học*, các tác giả nhận định:

“Quan niệm nghệ thuật về con người là hình thức bên trong của sự chiếm lĩnh đời sống, là hệ quy chiếu ẩn chìm trong hình thức nghệ thuật, nó gắn với các phạm trù phương pháp sáng tác, phong cách nghệ thuật, làm thành thước đo của hình thức văn học và là cơ sở của tư duy nghệ thuật” (Lê Bá Hán, Trần Đình Sử và Nguyễn Khắc Phi, 2011).

Quan niệm nghệ thuật về con người biểu hiện chủ quan sáng tạo của chủ thể, là thước đo để đánh giá tầm nhìn và tài năng nghệ thuật của người nghệ sĩ trong sáng tác văn chương. Nhìn chung, quan niệm nghệ thuật về con người trong tiểu thuyết Coetzee khá sâu sắc, biểu hiện cho một hành trình dài chiêm nghiệm và suy ngẫm về con người.

2.1 Con người trong sự chi phối của bản năng tính dục

Coetzee quan niệm tình dục là phần bản năng tất yếu trong đời sống con người. Tình dục đóng vai trò như sợi dây vô hình níu kéo, ràng buộc và chi phối nhận thức của con người. Viết về con người với những vấn đề tính dục, Coetzee khai phá các giá trị sâu thẳm của con người, đồng thời bóc trần con người thực với phần bản năng vốn có.

Để thấy các nhân vật trong tiểu thuyết của ông luôn có những khát khao tình dục mãnh liệt. Trong tiểu thuyết *Người chậm*, Paul Rayment, nhiếp ảnh gia bị mất một chân vì tai nạn giao thông, dù đi lại bất tiện nhưng vẫn có những khao khát thầm kín với nữ điều dưỡng Marizana. Trong tiểu thuyết *Ruồng bỏ*, David Lurie, vị giáo sư đã li hôn, dù đã năm mươi hai tuổi nhưng vẫn thường xuyên quan hệ với các du khách trong quán rượu, gái điếm và người đàn ông ở trại thú y để “giải quyết vấn đề tình dục” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Ruồng bỏ*, tr 5). Coetzee quan niệm tình dục là phần thiết yếu của cuộc sống, là niềm vui, là khoái cảm cá nhân cần được thỏa mãn. Ông quan niệm tính dục là nhân tính tự nhiên của con người. Do vậy, con người tính dục trong tiểu thuyết của ông được phân ánh một cách chân thực và “trần trụi” như nó vốn có.

Với Coetzee, tình dục là phần bản năng tự nhiên của con người và phần bản năng này phải song hành với tình yêu. Con người tính dục trong tiểu thuyết của ông luôn có những khát khao hòa hợp nhu cầu ái ân với tình yêu đúng nghĩa. Vị giáo sư David Lurie (*Ruồng bỏ*), nhà nhiếp ảnh gia Paul Rayment, nữ văn sĩ bí ẩn Elizabeth Costello (*Người chậm*), vị Quan tòa (*Đợi bọn mọi*) đều đi tìm tình yêu, song chính điều này lại hủy diệt họ. Khai thác mảnh vỡ tính dục của con người, Coetzee thể hiện cái nhìn nhân văn sâu sắc bởi “nếu tình dục ổn định trong hệ giá trị tôn vinh con người, đánh thức năng lực tiềm ẩn của con người, truyền cho con người năng lực và ý nghĩa cuộc

sống, đặc biệt nếu tình dục được bao bọc bởi những cảm xúc thiêng liêng thì đó là một thứ tình dục mang giá trị mỹ học và nhân văn” (Nguyễn Hòa, 2008). Trong *Đợi bọn mọi*, vị Quan tòa luôn nghĩ đến cô gái mọi không tên đang làm phụ bếp cho ông. Ông nghĩ về thân xác cô và nghĩ về tình cảm của ông dành cho cô. Vì chưa hiểu rõ những dao động trong tâm hồn mình nên “thân thể cô và tôi như tan ra, nhẹ như mây khói, không có trọng tâm và xoay tròn trong một con ốc nơi này rồi đông đặc lại ở một nơi khác hay dày lên ở đâu đó, nhưng thường thì phẳng lì và trống rỗng” (John Maxwell Coetzee, 2014, *Đợi bọn mọi*, tr 77). Trong *Ruồng bỏ*, David Lurie là nhân vật có những khát khao tình dục rất mãnh liệt. Ông quan hệ với rất nhiều phụ nữ nhưng không chỉ đơn thuần là thỏa mãn nhu cầu ham muốn của bản thân, tất nhiên ông cũng “không sưu tập đàn bà” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Ruồng bỏ*, tr 42). Ông tìm đến Soraya vào ngày thứ năm hàng tuần là để lấp đầy những ngày vô nghĩa khác, để làm mát hơn cái sa mạc khô cằn trong tâm hồn mình. Ông đến với Melanie là vì thân hình nhỏ nhắn và kêu gọi của cô, đồng thời còn vì tình thương yêu, che chở thật lớn lao: “Ông liếc trộm Melanie. Thường ngày cô là người ghi chép chăm chỉ. Hôm nay trông cô gầy gò và kiệt sức. Bất chấp bản thân, trái tim ông thất lại vì cô. Con chim nhỏ tội nghiệp, ta phải ôm ghi em vào ngực, ông nghĩ” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Ruồng bỏ*, tr 42).

Coetzee tập trung khai thác mảnh vỡ tính dục của con người. Con người tính dục trong tiểu thuyết của ông là con người bản năng, con người tự nhiên với những khát khao trần thế. Khi phản ánh phần bản năng tính dục, Coetzee không chỉ đơn thuần đề cập đến nhu cầu sinh lý tự nhiên của con người, mà quan trọng hơn, ông khai phá đời sống tâm lý và những ẩn ức sâu thẳm của con người. Coetzee bộc lộ cái nhìn trần trọng đối với những khát vọng chân chính của con người: khát vọng sẻ chia, có được những giây phút thăng hoa với sự giao hòa giữa tình dục và tình yêu. Trong quan niệm của Coetzee, nếu phá vỡ sự giao hòa giữa tâm hồn và thể xác thì con người chẳng khác gì là chiếc máy của bản năng, và khi ấy con người sẽ tồn tại trong nỗi cô đơn, trống rỗng bởi mỗi cá nhân đang hiện hữu như một thể giới biệt lập, khép kín. Đó là những điều giản dị hiện sinh trong cuộc sống của con người với tính nhân bản và nhân văn sâu sắc.

2.2 Con người hoài nghi giữa những mối hoài nghi

Con người hoài nghi chiếm vị trí chủ đạo trong tiểu thuyết của Coetzee. Khi niềm tin đổ vỡ, con người hoài nghi tất cả, thậm chí hoài nghi chính mình.

Con người trong tiểu thuyết của ông thường bản khoăn, trăn trở về nhiều vấn đề trong cuộc sống. Trong tiểu thuyết *Người chậm*, Paul Rayment là nhân vật phát ngôn thay cho nhà văn về những vấn đề cần suy ngẫm, luận bàn: Trong cuộc sống của mỗi người, điều gì là quan trọng nhất? “Tổ ấm” là gì? Được yêu thương hay được chăm nom, điều nào tốt đẹp hơn? Ở tuổi sáu mươi, một tai nạn bất ngờ ập đến, Paul nhìn lại quãng đời đã qua và nghĩ đến gia đình. Paul có cha, mẹ và một chị gái nhưng ông không chắc mình đã có gia đình bởi “những người ấy đang sống cuộc đời của mình, còn ông thì đã sinh ra nhưng chưa chết” (John Maxwell Coetzee, 2015, *Người chậm*, tr 16). Paul có thể xác định rõ ràng mình không có vợ và con cái. Mặc dù Paul đã từng kết hôn nhưng người bạn đời ấy đã không còn là của ông, vì “bà đã trốn vào cuộc đời của mình” (John Maxwell Coetzee, 2015, *Người chậm*, tr 17). Paul hoài nghi về hai tiếng “gia đình”, về thứ gọi là “tổ ấm”: “Vậy lần này mình thuộc về đâu? (John Maxwell Coetzee, 2015, *Người chậm*, tr 273). Paul hoài nghi cuộc sống thực tại. Mất một chân, Paul rơi vào một cuộc sống bị hạn chế nhưng “một cuộc sống bị hạn chế thì không đáng sống chăng?” (John Maxwell Coetzee, 2015, *Người chậm*, tr 40). Trong tiểu thuyết *Đời bọn mọi*, viên Quan tòa hoài nghi về Đế chế, về ý nghĩa công việc mà ông thực hiện bấy lâu. Trong nhiều thập kỷ, viên Quan tòa là người đầy tớ trung thành của Đế chế, hàng ngày đốt thời gian ở vùng biên giới để quản lý đất công, giám sát việc đồn trú và lo nhiều việc khác cho Đế chế. Trong cuộc chiến giữa Đế chế với tộc người mọi, viên Quan tòa có vị trí khá quan trọng. Thế nhưng, khi trực tiếp chứng kiến biết bao cảnh tàn bạo và bất công với tù nhân chiến tranh, viên Quan tòa xót thương cho họ và hoài nghi về bản chất của Đế chế. Viên Quan tòa tự hỏi có gì khác nhau giữa Đế chế với tộc người mọi kia khi những con người mang danh văn minh lại thực hiện những hành động dã man, phi nhân tính. Họ là những “con chó rừng của Đế chế đội lốt cừu” (John Maxwell Coetzee, 2014, *Đời bọn mọi*, tr 155). Hoài nghi về bản chất của Đế chế, viên Quan tòa hoài nghi về bản chất con người: “Tôi cảm thấy bản thân cũng đang thối rữa liệu ông ta có tiến hành nghi lễ rửa tội riêng sau những khung cửa đóng chặt trước khi trở về dùng bữa với những người khác hay không hoặc phải chăng Cục đã tạo ra một giống người mới có thể sống thanh thản giữa những tội lỗi bản thiu và sự vô tội?” (John Maxwell Coetzee, 2014, *Đời bọn mọi*, tr 33). Hoài nghi thực tại, con người trong tiểu thuyết Coetzee luôn tìm cách lí giải những thắc mắc của bản thân. Càng đi sâu lí giải vấn đề, họ càng gặp nhiều vướng mắc, thậm chí rơi dần vào bi kịch tinh thần.

Không chỉ hoài nghi mọi thứ xung quanh, con người còn hoài nghi chính mình. Vị giáo sư David Lurie (*Ruồng bỏ*), viên Quan tòa (*Đời bọn mọi*), nhà nhiếp ảnh Paul Rayment, nữ văn sĩ Elizabeth Costello (*Người chậm*), người thợ làm vườn Michael K (*Cuộc đời và thời đại của Michael K*) đều hoài nghi về sự tồn tại của cá nhân trong xã hội. Niềm tin tuyệt đối của con người bị phá vỡ, đứt gãy và phân mảnh. Con người giờ đây không tròn vẹn, không đủ đầy, mà là những phiến vỡ phi trung tâm được đặt gần nhau nhưng lại bất lực trong việc làm tròn lẫn nhau. Khắc họa con người hoài nghi, Coetzee vừa muốn phản ánh hiện thực, vừa muốn nghiền ngẫm hiện thực. Coetzee mang đến một thế giới rạn nứt, vỡ vụn, đầy sự bất tín và hoài nghi về các giá trị nhân bản trong việc giải quyết các xung đột xã hội.

2.3 Con người cô đơn, xa lạ với thực tại đời sống

Con người trong tiểu thuyết Coetzee thường cô đơn, lạc lõng và xa lạ với thực tại đời sống. Nổi trội trong tiểu thuyết Coetzee là những con người cô đơn vì bị cộng đồng ruồng bỏ, xa lánh với nhiều lí do khác nhau. Trong tiểu thuyết *Tuổi sắt đá*, Vercueil, một kẻ lang thang và nát rượu, là hình ảnh tiêu biểu cho con người cô đơn, lạc lõng. Vốn là một thủy thủ lành nghề, nhưng sau tai nạn, Vercueil bị tật và không thể tiếp tục công việc. Không có việc, anh nhanh chóng trở thành người vô gia cư sống trong “một cuộc sống không tình thương, không giới hạn” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 29). Trong suy nghĩ của Florence, “anh ta sống ở đây nhưng là đồ bỏ đi, đồ vô tích sự” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 28). Với bà Curren, người đã động lòng thương và cứu mang anh, thì anh ta “chỉ như loại côn trùng nấp trong khe tường, chờ lúc tối đèn bò ra sục sạo” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 8). Michael K trong tiểu thuyết *Cuộc đời và thời đại của Michael K* cũng là nhân vật tiêu biểu cho hình tượng con người cô đơn, lạc lõng. Đúng như tên gọi *Cuộc đời và thời đại của Michael K*, tiểu thuyết này là câu chuyện về cuộc đời và thời đại của nhân vật chính Michael K. Ngay từ khi sinh ra, Michael K đã là một đứa bé khiếm khuyết: “Môi nó cong lên như chân con sên, còn lỗ mũi trái thì hở toang hoác”, “nó không ngậm lại được và chỗ thịt đỏ tươi trông rõ mòn một”, “đứa hài nhi không sao bú được, mà miệng thì lúc nào cũng khóc đòi ăn” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Cuộc đời và thời đại của Michael K*, tr 13). Cùng với vẻ ngoài khiếm khuyết ấy là “đầu óc chậm hiểu” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Cuộc đời và thời đại của Michael K*, tr 14) do suy nhược, vì thế Michael K bị chuyển đến Trung tâm Huis Norenus, sống hết thời thơ ấu cùng với những đứa trẻ không may mắn và mắc những bệnh khác nhau.

Lớn lên, Michael K làm việc ở bộ phận Công viên - cây xanh và chính thức trở thành một người thợ làm vườn. Thời đại của Michael K là thời chiến tranh giữa những người cầm quyền da trắng và quân du kích đấu tranh lật đổ chính quyền độc tài Apartheid tại Nam Phi. Sau khi mẹ chết, Michael K bị bắt và bị đưa vào trại tập trung với sự xa lánh và miệt thị của cộng đồng: “Họ nói là chúng ta mang bệnh tật. Không vệ sinh. Không đạo đức. Một ô xấu xa, gồm một lũ cá đần ông lẫn đàn bà” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Cuộc đời và thời đại của Michael K*, tr 149). Với mọi người, Michael K thuộc về một thế giới khác: “Anh ta không thuộc về thế giới của chúng ta. Anh ta sống trong thế giới của riêng anh ta” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Cuộc đời và thời đại của Michael K*, tr 250). Sống ở trại tập trung, Michael K bị xem là một sinh vật thừa, hoang dã và vô hại bởi “cậu đui mù, cậu không thấy được thực tế quanh cậu” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Cuộc đời và thời đại của Michael K*, tr 142).

Bên cạnh những con người mang cảm giác cô đơn, lạc lõng vì bị cộng đồng ruồng bỏ và xa lánh, trong tiểu thuyết Coetzee, hình tượng con người này còn được phác dựng sâu sắc hơn khi chính họ tự ý thức bản thân không thể hòa nhập với thực tại đời sống. Họ vốn là những trí thức có vị trí khá tốt trong xã hội nhưng đã hết thời, bị thất thế, sa cơ hoặc sống lạc điệu, không hòa nhập với thực tại. Ý thức bản thân lạc lõng và thừa trong cuộc sống dẫn họ rơi vào bi kịch, chịu nhiều đau khổ và giằng xé. David Lurie trong tiểu thuyết *Ruồng bỏ* là con người như thế. Trước kia, ông là giáo sư dạy ngôn ngữ hiện đại nhưng “từ khi ngôn ngữ cổ điển và hiện đại bị cuộc hợp lý hóa vĩ đại bóp chết, ông là giáo sư phụ giảng môn Thông tin” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Ruồng bỏ*, tr 8). Chuyên môn bị “bóp chết”, ông vẫn tiếp tục việc giảng dạy vì “nó cho ông một kẻ sinh nhai; nó cũng cho ông sự nhún nhường, giúp ông hiểu ông là ai trên cõi đời này” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Ruồng bỏ*, tr 10). Sau khi mối quan hệ giữa ông và nữ sinh viên Melanie bị tố giác, ông bị hạ nhục và xúc phạm nhân phẩm. Tại phiên chất vấn, “họ quay tròn quanh ông giống những người đi săn đôn con thú vào một góc và không biết giết nó bằng cách nào” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Ruồng bỏ*, tr 78). David bị tách khỏi cộng đồng, ông chính thức rơi vào bi kịch với nỗi ám ảnh bị ruồng bỏ. Bị ruồng bỏ ở Cape Town, David đến trại động vật để sinh sống với con gái. Tại đây, ông bắt lực chứng kiến con gái bị những người da đen cưỡng hiếp. Ý thức bản thân chỉ như một cái bóng dật dờ và lạc lõng giữa đời, David thán thía, chua xót mà thốt lên: “Thật là nhục... giống như một con chó” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Ruồng bỏ*, tr 267). Và

cuối cùng, “tôi bỏ nó” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Ruồng bỏ*, tr 287). David từ bỏ con chó hay đang từ bỏ chính ông? Có lẽ đều như nhau bởi cả hai đều là những mảnh đời cô đơn, lạc lõng trong xã hội. Trong tiểu thuyết *Tuổi sắt đá*, Curren cũng là con người như thế. Suốt cuộc đời bà chứng kiến và chống lại sự tàn bạo của chế độ phân biệt chủng tộc. Bà đã chứng kiến một vụ đốt phá thị trấn của người da đen, nơi ấy bà thấy xác đứa con trai người giúp việc. Một thiếu niên da đen trốn chạy trong nhà bà cũng bị các lực lượng an ninh bắn giết. Mặc dù bà đã cố can ngăn nhưng đành bất lực vì bà “không có tiếng nói” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr108). Nỗi thất vọng tràn ngập trong lòng, bà cảm tưởng mình là người vô hình trong xã hội: “Một ảo ảnh sẽ bất ngờ đem mẹ đi khỏi ngôi nhà trống này, để mặt trời chiếu qua cửa sổ vào chiếc phòng không, hoặc đem mẹ tới vịnh Giả Tạo có nền trời xanh trong veo, phẳng lặng, đến một thế giới mẹ đã sống cả đời nhưng trong đó không có mẹ” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 16). Bà nghĩ mình thuộc về một thế giới khác, một thế giới có tình thương. Bà nghĩ: “Tôi thuộc về cái gì đã thành xưa cũ” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 44). Bà cô đơn, lạc lõng ở nơi bà sinh sống, ngay đất nước bà. Dù đang sống trên quê hương, song bà vẫn chua xót thốt lên: “Tôi là dân biệt xứ” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 136)... Nhìn chung, Coetzee chiêm nghiệm khá sâu sắc về con người hiện đại. Con người hoài nghi về sự tồn tại cá nhân, cô đơn, lạc lõng và không hòa nhập với thực tại. Do vậy, con người trong tiểu thuyết của ông thường đau khổ, giằng xé và rơi dần vào bi kịch. Đó là điều mà nhà văn trần trụi và muốn triết luận với bạn đọc.

2.4 Con người chiêm nghiệm với những suy tư giàu triết lí

Đọc tiểu thuyết của Coetzee, người đọc luôn nhận thấy một tâm hồn nặng trĩu suy tư về cuộc sống và con người. Bằng cách này hay cách khác, Coetzee phát biểu những suy tư giàu chất chiêm nghiệm và đậm chất triết lí.

Con người trong tiểu thuyết của ông là con người triết lí. Coetzee khéo léo xây dựng hình tượng những con người từng trải, nếm đủ mùi vị của cuộc sống và khi đã đạt đến “độ chín” nhất định thì những con người ấy phát ngôn thay cho nhà văn những suy tư, nhận định đậm chất triết lí về cuộc đời. Trước tiên là triết lí về sự hữu hạn của thời gian và đời người. Trong tiểu thuyết *Người chậm*, khi đã ngoài năm mươi tuổi, Paul Rayment ý thức sâu sắc rằng: “Đồng hồ thì đứng yên, còn thời gian thì không” (John Maxwell Coetzee, 2015, *Người chậm*, tr 21). Do vậy, ông quan niệm con người cần sống đúng nghĩa, sống lạc quan và biết

tận dụng mọi cơ hội trong cuộc sống: “Số phận đem cơ hội đến, còn ta phải tận dụng cơ hội mình có. Không được rên rỉ, không được than phiền” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Người chậm*, tr 78). Tiếp đến là triết lý về ý nghĩa và sức mạnh của tình thương trong cuộc sống. Trong tiểu thuyết *Tuổi sắt đá*, Curren là người có đời sống nội tâm khá sâu sắc. Curren là giáo sư văn chương cổ điển đã nghỉ hưu, vốn có con gái nhưng phải sống trong cảnh cô đơn, lẻ loi vì đưa con gái trốn chạy sang nước ngoài. Chúng kiến biết bao cảnh bất công trong xã hội, bà chán nản và thất vọng về cuộc sống hiện tại. Dù vậy, bà vẫn tin tưởng vào sức mạnh tình thương trong cuộc sống. Bà quan niệm tình thương, sự cứu mang lẫn nhau là điều quan trọng để gắn kết con người với con người: “Mẹ đã ngã xuống và anh ta đã kịp đỡ mẹ. Khi đến đây, không phải anh ta ngã mà được mẹ nâng đỡ đâu. Bây giờ thì mẹ hiểu không phải mẹ ngã và anh ta nâng đỡ, mà cả hai cùng ngã vào nhau, lao đảo đứng dậy và từ đó đã tin cậy nhau” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 240)... Để thấy con người trong tiểu thuyết của Coetzee mang nhiều ảm ức và hoài nghi cuộc đời, song họ không bị quan mà luôn có cái nhìn lạc quan trong cuộc sống, thậm chí khi nói về cái chết. Thật vậy, suy nghĩ của con người về cái chết cũng đậm chất triết lý. Con người quan niệm chết là điều tất nhiên trong cuộc đời và họ đón nhận cái chết với một tinh thần khá lạc quan: “Nếu chết chẳng là gì ngoài một trò bịp bợm, biết đâu cũng hay ho như trò chơi chữ, nếu cái chết chỉ là tiếng nấc đúng lúc sau đó sự sống tiếp tục như trước kia, thì sao phải rói rít om sòm? Liệu con người có được khước từ sự bất tử này, định mệnh đáng thương này?” (John Maxwell Coetzee, 2015, *Tuổi sắt đá*, tr 177). Con người quan niệm chết chỉ đơn thuần là sự chuyển giao và do vậy, con người vẫn “sống” mãi: “Mẹ sẽ không chết, mẹ vẫn sống mãi trong con” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 93), “Nhưng khi có đứa con trong mình, thì ta cho nó cuộc sống của ta, nhất là với đứa con đầu lòng. Cuộc sống không còn đi với mình nữa, không còn là của mình nữa, mà là của đứa bé. Vì thế thật sự là ta không chết, ta chỉ đơn giản chuyển giao cuộc sống, cuộc sống đã có một lúc ở trong ta nay để lại sau” (John Maxwell Coetzee, 2004, *Tuổi sắt đá*, tr 93). Con người trong tiểu thuyết Coetzee luôn cất lên những tiếng nói đậm chất triết lý về cuộc đời và con người. Tiếng nói ấy được đúc kết từ sự trải nghiệm, trần trụi của cá nhân trước những vấn đề thiết yếu trong cuộc sống.

3 KẾT LUẬN

Quan niệm nghệ thuật về con người trong tiểu thuyết Coetzee bộc lộ cái nhìn khá tinh tế và chân thực về con người. Điều dễ nhận thấy là quan niệm của nhà văn chịu ảnh hưởng khá sâu sắc từ tình hình lịch sử xã hội của Nam Phi thời kì hậu Apartheid – sắc tộc bị chia rẽ, con người bị cô lập và sống trong xã hội hỗn loạn, phi chính phủ. Coetzee đã mang đến cho độc giả một cái nhìn đầy nghiệt ngã về hiện thực và con người trong kỉ nguyên mới của nhân loại. Ông phê phán bản năng vốn có của con người, phục dựng một thế giới rạn nứt, vỡ vụn với đầy nổi ám ảnh về sự cô đơn, lạc lõng của con người.

Mặc dù quan niệm của Coetzee về con người có phần bi quan nhưng không vì thế mà ý nghĩa nhân sinh của tác phẩm bị suy giảm. Nghiên cứu tiểu thuyết Coetzee, chúng tôi đọc được sự thương cảm, lo lắng của nhà văn về số phận con người trong xã hội hậu hiện đại. Con người giờ đây không còn tròn vành, rõ nét nhưng cũng không phải là hoàn toàn mất đi. Con người vẫn tồn tại nhưng tồn tại một cách đầy vụn vỡ, lạc lõng và cô đơn. Con người trong xã hội hậu hiện đại là bản thể của nhiều phiến đoạn, luôn phân mảnh, bị “phân tán thành “một chủ thể phi trung tâm”, bao hàm nhiều mảnh vụn và tất cả đều bị hòa tan trong bối cảnh xám xịt chung quanh” (Phuong Lựu, 2011, tr 63-64).

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- J.M.Coetzee, 2004. (Mạnh Chương dịch). Cuộc đời và thời đại của Michael K. Nxb Văn học. Hà Nội, 314 tr.
- J.M.Coetzee, 2004. (Anh Thư dịch). Tuổi sắt đá. Nxb Phụ nữ. Hà Nội, 243 tr.
- J.M.Coetzee, 2004. (Thanh Vân dịch). Ruồng bỏ. Nxb Phụ nữ. Hà Nội, 287 tr.
- J.M.Coetzee, 2014. (Crimson Mai và Phương Văn dịch). Đợi bọn mọi. Nxb Văn học. Hà Nội, 314tr.
- J.M.Coetzee, 2015. (Thanh Vân dịch). Người chậm. Nxb Lao động. Hà Nội, 374 tr.
- Đào Tuấn Anh, 2005. Quan niệm thực tại và con người trong văn học hậu hiện đại. Tạp chí Nghiên cứu Văn học, số 8 : 43 - 59.
- Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (đồng chủ biên), 2011. Từ điển thuật ngữ văn học. Nxb Giáo dục. Hà Nội, 451 tr.
- Lê Huy Bắc, 2013. Văn học hậu hiện đại: lí thuyết và tiếp nhận. Nxb Đại học Sư phạm. Hà Nội, 319 tr.

Nguyễn Hòa, 2008. Lịch sử văn hóa và sex trong văn chương. Bài viết trên Tạp chí Văn hóa học, ngày 14/9/2008, địa chỉ <http://www.vanhoahoc.vn/nghien-cuu/van-hoa-hoc-ung-dung/vhh-nghe-thuat/765-nguyen-hoa-lich-su-van-hoa-va-sex-trong-van-chuong.html> truy cập ngày 20/5/2016.

Nguyễn Thị Thu Giang, 2014. Hiện tượng đa văn bản trong tiểu thuyết “Người chậm” của John Maxwell Coetzee. Tạp chí Khoa học Trường Đại học An Giang, quyển 3 (2) : 115 - 119.

Phạm Tuấn Anh, 2016. Đa văn bản trong tiểu thuyết “Ruồng bỏ” của John Maxwell Coetzee. Tạp chí Khoa học Trường Đại học Cần Thơ, số 41 (c) : 51 - 55.

Phương Lựu, 2011. Lí thuyết văn học hậu hiện đại. Nxb Đại học Sư phạm. Hà Nội, 279 tr.

Trần Đình Sử, 2004. Dẫn luận thi pháp học. Nxb Giáo dục. Hà Nội, 162 tr.